

EPSKE NARODNE PESME

U našim epskim narodnim pesmama opevani su junački podvizi naših predaka i istorijski događaji počevši od vremena stvaranja srpske feudalne države, pa sve do stvaranja moderne Srbije tokom devetnaestog veka. Zavisno o vremena kada se odvijao ratni događaj ili junaka koji opevan u pesmi, srpske epske narodne pesme su grupisane u nekoliko ciklusa pesama.

Pretkosovski ciklus epskih pesama odnosi se na istorijski period i događaje koji su se dešavali pre Kosovskog boja, u periodu uspona srpske feudalne države pod vođstvom Nemanjića. Stevan Nemanja je doprineo objedinjavanju srpskih zemalja i učvršćivanju hrišćanske crkve i vere, dok je Car Dušan zaslužan za napredak srpske države u društvenom i ekonomskom pogledu. Pesme ovog ciklusa su među najstarijim zapisanim epskim pesmama i njihov broj je relativno mali. U njima su opevani Nemanjići i Mrnjavčevićima, a glavni motiv je motiv pojedinca - heroja. Iako se o srpskim srednjovekovnim velikašima zna dosta kao o istorijskim ličnostima, narodne pesme su donele jedno posebno, narodno viđenje njihovog čojstva i junaštva. Oni su junaci koji su hrabri u boju, mudri u miru, lukavi s lažljivcima, dobri sa pravednicima, nepomirljivi sa tiranima, a veličanstveni u pobedi i u porazu. Kao što to tradicija od njih traži, oličenje su čojstva i junaštva, za njih je njihova reč svetinja i nikada je ne bi pogayili, čak ni po cenu cenu gubitka sopetvenog života.

Kosovski ciklus epskih pesama obuhvata pesme u kojima je opevan tok i ishod sukoba turske i srpske vojske na Kosovu polju na Vidovdan, 28. juna 1389. godine. Ove pesme spadaju među umetnički najuspelija ostvarenja naše narodne epike. One su su najsloženije i najpotresnije epske pesme i sve govore posredno ili neposredno o Kosovskom boju, vezuju se za iste likove, a vremenski su ograničene na kratak period pre boja, za vreme boja i nakon njega. U pesmama kosovskog ciklusa dominiraju dva glavna motiva data u kontrastu: motiv herojske pogibije i motiv izdaje. Po shvatanju narodnog pevača svi koji su izginuli na Kosovu polju su srpski heroji, dok oni koji su boj preživeli su izdajnici srpskog roda. Osnovu predanja ovog ciklusa čine herojski podvig Miloša Obilića i izdaja Vuka Brankovića. Narodni pevači su krivicu za poraz svalili na Vuka koji je bio vladar Kosova. U njihovim očima Vukova krivica je poticala iz činjenice da je ostao živ, dok su svi ostali srpski junaci izginuli u borbi.

Ciklus pesmama o Kraljeviću Marku obuhvata pesme u kojima su narodni pevači opevali skoro ceo život Kraljevića Marka, od njegovog rođenja pa do smrti. Oni se nisu držali istorijske činjenice da je Marko bio turski vazal i da se borio na strani Turaka, već su gradili njegov lik u skladu s težnjama i mislima porobljenog naroda. Osvetničke i oslobodilačke težnje naših predaka tražile su jakog, lukavog, snažnog borca koji se neće plašiti, niti pokoravati. Našle su ga u liku Markovom, čoveku ogromnih sposobnosti, velikom junaku i zaštitniku sirotinje i potlačenih, neustrašivom borac protiv nasilja i nepravde. U pesmama Kraljevića Marka krasi i pozitivne osobine i negativne osobine. s jedne strane nežnost prema majci, ljubav prema nezaštićenima i poštenima, a naročito prema siromašnima, a s druge strane bio je kavgadžija, ubojica, samovoljan, plah, prek čak i pohlepan. U bitkama on uvek pobeđuje nasilnike i turske siledžije i iako je priznavao tursku vlast o čemu govore neke pesme, nije bio ropski pokoran. Mrzeo je turskog cara, a kad je ratovao za

njega, išao je radi dobra svoga naroda. Prema pesmi, Kraljević Marko nije ni poginuo ni umro..aspao je, pa ako zatreba narodu, on će se probuditi. Ovo se tumači opštim stavom naroda i njegovih pevača da san o slobodi nikada ne umire, pa ni junak koji je se za nju bori.

Pokosovski ciklus pesama obuhvata pesme o otporu turskim osvajačima i prilikama u našoj zemlji posle poraza na Kosovu polju. Srpska država nije pokorena odmah, nego je bila osvajana još oko sedamdeset godina posle kosovskog boja. Kad su je turski osvajači potpuno zauzeli nastao je veliki teror nad narodom. Mnogi Srbi iselili su se u Južnu Ugarsku, stupili u mađarsku vojsku i borili se protiv turskih osvajača, braneći tako svoj čast i otadžbinu. U Srbiji u otporima turskim osvajačima isticali su se braća Jakšići, Vuk Grgurović, vojvoda Prijezda, Oblak Radosav i drugi. U Cnoj Gori najsnažniji otpor Turcima pružali su Crnojevići. U svim pesmama pokosovskog ciklusa opevan je viteški otpor srpskih i crnogorskih junaka prema nasilju, nepravdi i zulumu surovih Turaka. Mržnja prema bezdušnom osvajaču i želja za slobodom bile su velike. One su našim junacima davala ogromnu snagu i učvršćivala misao da je bolje umreti ponosno stojeći, nego živeti klečeći, bez časti i dostojanstva.

Hajdučki ciklus pesama obuhvata pesme o hajducima, hrabrim srpskim odmetnicima koji su se borili protiv turskog zuluma i bili zaštitnici porobljenog srpskog naroda. Hajduci su se skupljali u družine i imali su vođu čiju su zapovest ostali članovi hajdučke družine izvršavali bez pogovora. Najbolji junak nije bio onaj koji je najhrabriji, već onaj koji je bio dostojan časti i odgovornosti da predvodi hajdučku družinu. Obično je to bio najiskusniji i najstariji hajduk. Najčešće teme koje se javljaju u pesmama o hajducima su: hajdučki megdani, izbavljenje hajduka iz tamnice, neverni pobratim, kum ili jatak, neverna žena, otmica devojkje, a glavni motiv skoro svih epskih pesma hajdučkog ciklusa je izdržljivost i junaštvo hajduka, njihova čestitost i odlučnost da se odupru svom mučitelju i izdrže sve muke. Hajduci su opevani kao nadljudi, osobe kosmičke snage, nadmoćne i nesalomive, koje uvek istraju u svojim ciljevima, istrpe sva iskušenja i do kraja slede svoje ideale.

Uskočki ciklus pesama obuhvata pesme o uskocima, senjskim i kotarskim junacima koji su poput hajduka u Srbiji ratovali na hrvatskom i crnogorskom primorju. Za razliku od hajduka, koji su protiv Turaka ratovali sebe radi ili iz čiste osvete, uskoci su bili istiniti borci za slobodu svog naroda. U pesmama uskočkog ciklusa narodni pevači su sledili istorijske činjenice, pa su glavni junaci ovih pesama postojali pod istim ili sličnim imenom, a njihovi podvizi su verno prikazani. Opevani baš onakvi kakvi jesu, bez preuveličavanja od strane pevača i dodavanja bilo kakvog epskog koloritaa. Među uskočkim pesmama lepotom se najviše izdvajaju one pesme u kojima je heroika glavnog junaka udružena sa snažnim porodičnim osećanjem. Glavni motiv ovih pesama, pored hrabrosti glavnih junaka je i njihova duboka porodična solidarnost, vernost, ljubav, dobrotu i nežnost, osobine koje su u kontrastu sa krvavom stvarnosti o kojoj same pesme govore. Hrabro srce ispunjeno ljubavlju prema svojim najbližim, junacima ovih pesama daju snagu da izdrže sva iskušenja pred koje ih je život stavio.

Ciklus pesama o oslobođenju Srbije i Crne Gore su epske pesme najmlađe po postanku i one obuhvataju period ustaničke Srbije na početku devetnaestog veka. Tursko nasilje koje se stalno pojačavalo i opšte revolucionarne prilike u Evropi,

doprineli su da otpor srpskog naroda preraste u veliku osvetu — u ustanak. Ceo narod bio je jatak, a skoro svaki deseti čovek hajduk. Širom Srbije stvarale su se hajdučke družine koje su izolovano vodile borbe. Kasnije, hajdučke družine su se povezivale i protiv turskih osvajača započela je zajednička i organizovana borba. Udruženim snagama u beogradskom pašaluku je 1804. godine podignut Prvi srpski ustanak koji je započeo kao lokalna pobuna protiv dahija, a kasnije je prerastao u srpsku revoluciju. Ustaniци predvođeni Karađorđem uspeli su da oslobode pašaluk. Srpska vojska je pobedila tursku vojsku na Mišaru, Deligradu, Loznici i drugim mestima širom Srbije. Slavna borba protiv turskih osvajača jedne male ustaničke vojske rodila je svoje narodne pesnike, a među njima i guslara Filipa Višnjića.

KOSOVSKI CIKLUS

- Kneževa večera
- Kneževa kletva
- Kosančić Ivan uhodi Turke
- Kosovka devojka
- Kosovka djevojka
- Kosovski boj
- Musić Stevan
- Obretenije glave kneza Lazara
- Propast carstva srpskoga
- Sluga Milutin
- Smrt majke Jugovića
- Smrt Miloša Dragilovića
- Car Lazar i carica Milica
- Car Lazar se privoleva carstvu
nebeskom
- Carica Milica i Vladeta vojvoda